

ЛПН 2021 174

КЊИЖЕВНА ИСТОРИЈА

Часопис за науку о књижевности

ЧИТАЊЕ ТРАДИЦИЈЕ: *Веселин Чајкановић (1881–1946) (I)*
(приредила Марија Шаровић)

Марија Шаровић, Поводом двоструког јубилеја. Веселин Чајкановић
(1881–1946) (9–12)

Александар Лома, Срби и вуци у истраживањима Веселина Чајкановића
(13–44)

Снежана Самарџија, Пут до средишта смисла. Српске народне песме у
тумачењима Веселина Чајкановића (45–66)

Марко Пишев, **Младен Стајић**, Чајкановићева проучавања народних веро-
вања о биљу у светлу когнитивних етноботаничких истраживања (67–94)

НАСЛЕЂЕ МОДЕРНИЗМА: *Модерна арајска књижевност (II)*
(приредили Бојан Чолак и Ена Павловић)

Шахла Уцајли, Арапски дистопијски роман: историјски контекст и жанровске
одлике (97–128)

Мејсун Гарајбе Симоновић, Хасан Бласим: реквијем за Ирак, реквијем за
књижевност (129–144)

Драгана Ђорђевић, Мотив метајезика у роману *Привиђења из сенке*
Мансуре Изудин (145–159)

ПРЕПЛИТАЊА: *Фолклор НОБ–а:*

изазов њосијсоцијалистичке и њосијјугословенске хуманисџике (I)
(приредиле Смиљана Ђорђевић Белић и Јеленка Пандуревић)

Смиљана Ђорђевић Белић, **Јеленка Пандуревић**, Фолклор
народноослободилачке борбе (НОБ–а): изазов постсоцијалистичке и
постјугословенске хуманистике (163–185)

Лидија Делић, Лица смрти: концептуализација гроба и смрти у класичном
фолклору и фолклору НОБ–а (187–206)

Данијела Поповић Николић, **Снежана Божић**, Реч компартије у
партизанској епској хроници (207–229)

Breda Vidmar Mandič, Povedke NOB skozi prizmo intertekstualnosti (231–252)

КОНТЕКСТИ: Да ли постоји књижевна периферија?
(приредила Марјана Ђукић)

Аријана Лубурић Цвијановић, Осетљива равнотежа: о центру и маргини у постколонијалној књижевности (255–272)

Бојана Ковачевић Петровић, Из периферије у канон: књижевна доминација аргентинске провинције (Пуиг, Аира, Мартинес) (273–291)

Марјана Ђукић, Ка проширењу корпуса канонских текстова на француском језику (293–311)

СТУДИЈЕ, ОГЛЕДИ, ПРИЛОЗИ:

Ана Вукмановић, Гранична бића усмене лирике – о прекорачењима просторних и егзистенцијалних граница лирских јунакиња и јунака (315–340)

Огњен Аксентијевић, Символичке представе смрти Европе у романима *Вражји ошок* и *Повраћак Филија Лајиновића* Мирослава Крлеже и *Дневник о Чарнојевићу* Милоша Црњанског (341–363)

Јулија Драгойлович, Прием переворачивања у енциклопедији творчества Милорада Павича (365–378)

Милена Владић Јованов, Филм *Анђели у Америци* и филмска читања Т. С. Елиотових песничких слика у *Пустој земљи* и *Четири квартејта* (379–395)

Владислава Гордић Петковић, Младен Јаковљевић, Тајне виртуелне реалности и дигиталног знања у *Досијеу икс*, *Црном ојлегалу* и *Електричним сновима* Филија К. Дика: моћ, перцепција и докази (397–412)

ОЦЕНЕ, ПРИКАЗИ, БЕЛЕШКЕ:

Александра Секулић, Драгоценост на окупу (Александар Јовановић. *Стих и џамћење. О поезији и поезици* Милосава Тешића. Београд: Службени гласник, 2018, 300 стр.) (415–419)

Снежана Калинић, Формативне могућности криза (Aleksandar Stević. *Falling short: Bildungsroman and the Crisis of Self-Fashioning*. Charlottesville and London: University of Virginia Press, 2020, 250 pp.) (421–428)

Немања Митровић, О једном неуспелом пројекту (*Understanding Blanchot, Understanding Modernism*. Edited by Christopher Langlois. New York and London: Bloomsbury Academic, 2018, 344 pp.) (429–434)

Снежана Милосављевић Милић, Интертекстуални дијалог са Томасом Маном (Лидија Делић, *Чаробник њерфекта. Дијалог Томаса Мана с митом и дијалози с Маном*, Источно Ново Сарајево, Завод за уџбенике и наставна средства, 2019, 223 стр.) (435–439)

Магда Миликић, Какофонија лира Илира (Горан Коруновић, *Музе идеологије: Обликовање националног идентитета у Подунавки и Даници илирској*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2020, 277 стр.) (441–446)

Девет деценија Драгослава Михаиловића (447–448)

Александра СЕКУЛИЋ ДРАГОЦЕНО НА ОКУПУ

Институт за књижевност
и уметност, Београд

(Александар Јовановић. *Сѝих и ѝамћење. О ѝоезији и ѝоеѝици Милосава Тешића*. Београд: Службени гласник, 2018, 300 стр.)

Студија Александра Јовановића посвећена поезији Милосава Тешића сведочи о оној врсти сусрета између читаоца и текста који се никад не окончава, прерастајући у истовремено лични и професионални знак распознавања. Тешићев стих допире до најудаљенијих слојева културноисторијског и књижевног памћења чиме се изазов на који Јовановићева студија одговара изнова разлистава и обременује.

Књига *Сѝих и ѝамћење. О ѝоезији и ѝоеѝици Милосава Тешића* има троделну структуру – први део чине тумачења Тешићевих збирки с краја осамдесетих и почетка деведесетих година XX века (*Куѝиново, Кључ од куће, Прелест севера, Круј рачански, Дунавом*), али и интерпретације појединачних песама („Грк“, „Призрен“, „Гњилане“, „Соба: рођење брата“, „Има нека васиона“, „Гром о Светом Сави“), затим пева *Седмица*, поема *Блајо Божије* и *Калойера Пера*. Други део књиге Александра Јовановића чине разговори вођени с песником, „поетички разговори“, како их прецизно дефинише сам аутор јер се њима осветљавају поједини аспекти Тешићевог стваралаштва који нису обухваћени претходним студијама. У трећем сегменту налази се биографија Милосава Тешића, која је, након првобитног објављивања поводом Дисове награде 2001. године, далеко детаљнија и допуњена. Оваква структура чини Јовановићеву студију свестраним интерпретативно-критичким остварењем које нам нуди више перспектива у сагледавању и разумевању Тешићеве поезије.

Јовановићев приступ тумачењу Тешићевог песничког опуса карактерише суптилно и далекосежно ослушкивање стиха. Почевши од метричке анализе, Јовановић показује распон семантичких вредности Тешићеве поезије, њену исконску и савремену димензију. Јер, како каже Јовановић, песник Милосав Тешић у својим најбољим стиховима „не активира језичке могућности, а то значи и одређено културно памћење, само да би призвао заборављене старе и најстарије обреде, него што и у савременим догађајима и ситуацијама наслућује древну дубину“ (Јовановић 2018: 23). Поглавље „Предачко и лично“ прати ток Тешићеве ране стваралачке етапе, тихи, од-

мерени улазак у српску књижевност, који се заправо догађа у његовим зрелим годинама, праћен недвосмисленом и моменталном афирмацијом читалаца. Да је у српску књижевност ступио, како бележи аутор, „кораком класика“, показују подробне анализе првих песничких збирки и основних поетичких тежњи Милосава Тешића. Као особине које су песништво Милосава Тешића уврстиле у ону линију српске књижевности која се протеже од Ђорђа Марковића Кодера и Лазе Костића, преко послератних песника, па до Љубомира Симовића и Алека Вукадиновића, Јовановић издваја ослобађање симболичког капацитета скривеног у извесним хронотопима, наглашене акустичке потенцијале стихова, „умеће у коришћењу традиционалних (фолклорних и уметничких) песничких облика“ (Јовановић 2018: 21). Након што је првобитни песнички траг пронашао у узајамном огледању предачког и савременог, кроз додир искомских импулса и садашњег тренутка, Тешић је новом збирком, у њеном коначном облику, *Прелест севера, Круј рачански, Дунавом* (1996), изнова потврдио препознатљиву уметничку вредност властитог гласа. Пажљиво анализирајући лексичке и версификацијске домене Тешићевог песничког искуства ослоњеног на Велику сеобу и пут ка Северу, Александар Јовановић се креће подтекстом песама које окупљају елементе архитектуре и књижевности, детаље сентандрејских цркава, али и дијалог с Арсенијем Чарнојевићем, Венцловићем, Игњатовићем, Стеријом, Црњанским... „Поезија, божанско и сећање су у овим стиховима снажно уткани једни у друге“, пише Јовановић (2018: 31) и стрпљивим, обухватним тумачењем скреће пажњу читаоца на поетичке коментаре који местимично прожимају Тешићеве стихове. Јер, и поетички искази „готово епифанијски“ одводе на почетке српске културе, на „могућу краткотрајност њеног северног узлета, али и чврсту повезаност [...] са матицом из које је потекла“ (Јовановић 2018: 31).

„Слепи Филип у неону“ наслов је поглавља у коме аутор исцрпно анализира пет Тешићевих песама: „Грк“, „Призрен“, „Гњилане“, „Соба: рођење брата“, „Има нека васиона“, „Гром о Светом Сави“. Питања човековог постојања су у овим песмама симболички и формално умногостручена спојем басми, устаничких мемоара и „родољубивог владарско-песничког заноса с почетка прошлог века“, затим се простор дома преплиће са светом земљом, стара и модерна култура се допуњују, као и савремена и стручна лексика (Јовановић 2018: 33). Аутор се свакој песми посвећује у мери која резултира брижљивом, помном анализом „звучног тела“ Тешићеве поезије, откривајући притом значењске домете метафоричких спојева епског и лирског, певача и песника, гусала и неонског знака као у песми „Грк“ или, с друге стране, укрштања мушког и женског принципа, јунаштва и еротског наговештаја у песми „Призрен, Гњилане“. С једнаком обазривошћу Јовановић предочава како се

историјско искуство код Тешића обликује у потресну песничку рефлексију о мраку обескорењености и изгубљеног завичаја. Иако помна интерпретација карактерише читање сваке појединачне песме, аутор посебно анализира и необичне стваралачке подстицаје који се налазе у позадини песме „Има једна васиона“. Разговор са Животом Алимпићем из села Доња Љубовића оставио је упадљив траг на унутрашње чуло песника. „Полазећи од случајног, наизглед безначајног догађаја, Милосав Тешић је испевао изузетну, у себе склупчану и затворену песму: најмање и највеће у њој, зрно грашка и васиона, огледају се једно у другом, сугеришући нам [...] да је савршенство облика мера његовог бескраја, а бескрај мера човекове упитаности“ (Јовановић 2018: 50).

Поглавље „Неће пропојати или чежња за епифанијом“ отвара, према речима самог аутора, „повлашћено место“ у песничком делу Милосава Тешића – поему *Благо Божије*. Уз последњу ауторову редакцију, са својих једанаест строфа и сто десет стихова, поема несумњиво одражава Јовановићеву изразиту истраживачку заокупљеност овим делом. Напомињући како „Благо Божије“ поседује препознатљиве елементе Тешићеве поетике, аутор најпажљивије послушкује и бележи акустичку, визуелну, лексичку и семантичку раскош поеме. Суптилно претапање мотива од строфе до строфе изискује предано читање како би се обухватио што већи распон симболичког нијансирања. Отуда аутор студије сведочи о најдубљем, унутартекстовном подрхтавању, о шуму изнутра, треперењу времена и простора у коме песник опажа дубину и знак оностране, човеку блиске и истовремено несагледиве силе. Јединствено начело поеме одражава троделни симболички скуп: три пута поновљено питање „Што не пропоје Благо Божије?“, које се придружује речима писаним великим словом – Речник, Реч, Слово, као и Месец, Кућа, Господ (Јовановић 2018: 79). Јовановић ће у стиховима Милосава Тешића препознати симболички дослух с Дучићевом „Тајном“ јер је место тог изванредног сусрета двојице песника управо „меланхолични тон, кроз који пробија онострана језа“ (Јовановић 2018: 80).

Увод у читање Тешићевог спева *Седмица* даје се у поглављу „Стварање песме као стварање света“. Као поетско дело „изузетно сложене замисли и ретког песничког домањаја“, *Седмица* је, како бележи Јовановић, усмерена на „најдубље основе хришћанског учења и хришћанске вере, на библијско предање о стварању света, као и на светоотачко, али и општељудско наслућивање и тумачење Божје промисли“ (Јовановић 2018: 84). Версификацијско умеће и доследност средњовековном осећању припадности целини приближавају Тешићево дело космогонијском хоризонту Његошеве *Луче микрокосма* или пак обликотворним моћима *Четири канона* Ивана В. Лалића. Аутор полази од композиције Тешићевог лирског спева, уочавајући све семантичке појединости пажљиво грађене форме. Затим

ће у богатом корпусу референци и књижевних алузија прецизно издвојити једанаестерачке стихове које Тешић уграђује у свој спев, а који се никада, закључује Јовановић, „не узимају механички, по уклопивости у метрички образац, него по дубљим, смисаоним разлозима“ (Јовановић 2018: 87). Поступно анализирајући песме, изузетан дијапазон мотива, као и референцијалну разбокореност библијског подтекста, Александар Јовановић истиче аутентичну природу Тешићевих песничких слика које су конкретне и прецизне, а истовремено „довољно опште и са снажним конотативним дејствима“ (Јовановић 2018: 95). Поетички дискурс, недвосмислено присутан у делу Милосава Тешића, привлачи пажњу аутора који одмах уочава особености метатекстуалне сфере Тешићевог пева. Неразлучивост певања и мисли о самом певању код Тешића је, примећује Јовановић, с обнављањем облика и садржаја средњовековне поезије, „још извесније“. „Потискивање таме и испуњавање празнине Духом“, бележи Јовановић, „наставља се чином уобличавања песничких облика из претпесничког непостојања и, обрнуто, стварање речи услов је да свет заиста настане“ (Јовановић 2018: 103).

Поглавље „Обред, евокација и српске хероине“ доноси истраживачки скрупулозно читање поеме *Калойера Пера*. Истичући степен Тешићеве поетичке протежности, лексичког обиља и симболичког замаха, аутор примећује да већ потврђена склоност песника ка дужим лирским и лирско-епским облицима постаје један од заштитних знакова његове поезије јер, да би и оно замишљено и оно призвано стало у препознатљиве песничке облике, сами ти облици морали су да се „преобразе и простру изван себе“ (Јовановић 2018: 112). Аутентично присуство лирских јунакиња (слепих певачица, лекарки, болничарки, ратница) у поеми *Калойера Пера* морале су, бележи аутор, да би ушле у предање и културу, претходно проћи „кроз празнину“, али Тешићево дело у памћење враћа оно што им је суђеано да буду – „узвишене, славне, самосвесне и трагичне“ (Јовановић 2018: 147). Осим анализе композиције и версификацијских карактеристика, Јовановић указује и на специфичност почетне ситуације поеме везане за обред и његово мелодијско-смисаоно јединство. Култ и ритуал су, према тумачењу аутора, снажно утиснути у основе модерног песника, па отуда Тешићеве стихови постају мост од „очараног посматрача“ преко припадника колектива у првобитном ритуалу и, најзад, песника који само то ритуално искуство обнавља (Јовановић 2018: 129). Читав евокативни низ српских хероина, од вила, обредних лазарица, краљица, затим Мајке Јевросиме и Мајке Југовића, преко средњовековних принцеза, деспотица, слепих певачица, нововековних краљица, па до савремених уметница и научница постављен је у ултимативни фокус, на пиједестал духа и културе

Други део студије Александра Јовановића под насловом „Утисци и слике са границе нестајања/Певање као израз потребе за обо-

жењем простора“ пружа нам увид у јединствени поетички и ауто-поетички иступ песника. Кроз „Два поетичка разговора“ Милосав Тешић ће, подстакнут деликатно осмишљеним питањима, упутити читаоца у поетички најинтимније просторе певања. Одатле се стиже до „Два метричка питања“ у поглављу „Као да нешто драгоцено држим на окупу“, у коме песник, изнова мотивисан истраживачком вољом и преданошћу аутора, минуциозно и подробно представља властита версификаторска начела.

Књига се затвара поглављем „Ризничар језика и памћења“. Аутор ће од самог наслова, и поднаслова, „Лична и поетичка биографија песника Милосава Тешића“, сугерисати једну од најтеже ухватљивих и одредивих тачака симболичке размене између песника и живота, поезије и биографије. Но, састављајући ову јединствену биопоетичку слику Милосава Тешића, Александар Јовановић заправо афирмише принцип „тесног склопа“ уметности и бола, стиха и памћења, читања и тумачења, који је у научном и духовном темељу ове студије.